

Muğla İli Arıcılık Potansiyelinin Apiturizm Açısından Değerlendirilmesi

Figen ÇUKUR

Orcid no: <https://orcid.org/0000-0002-8788-0287>

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Milas MYO, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, Muğla

Tayfun ÇUKUR

Orcid no: <https://orcid.org/0000-0003-4273-6449>

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Milas MYO, Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü, Muğla

Makale Künyesi

Derleme / Review

**Sorumlu Yazar /
Corresponding Author**
Figen ÇUKUR
figenc@mu.edu.tr

Geliş Tarihi / Received:
19.03.2021

Kabul Tarihi / Accepted:
11.11.2021

Tarım Ekonomisi Dergisi
Cilt: 27 Sayı: 2 Sayfa: 113-122
Turkish Journal of
Agricultural Economics
Volume: 27 Issue: 2 Page: 113-122

DOI 10.24181/tarekoder.882927
JEL Classification: Q19, R51, Z32

Özet

Amaç: Günümüzde artık turizm kavramı çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitlilik içerisinde kırsal turizm yer almaktadır. Destinasyonlara karşı değişen ziyaretçi tercihleri arasında daha sağlıklı, doğa ile iç içe ve doğal ürünlerin tüketilebileceği yerler yer almaktadır. Bu bağlamda kırsal alanlara yönelimin her geçen gün arttığı görülmektedir. Değişen dünyada alternatif turizm olarak nitelendirilen kırsal turizm kırsal kalkınmanın lokomotif konumundadır. Aynı zamanda kırsal alanların kalkınmasında kırsal turizm yeni bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Kırsal turizm birbirinden farklı turizm çeşitlerini içermektedir. Bu kapsamda yer alan apiturizm ise kırsal turizm içindeki önemini her geçen gün artan bir şekilde hissettirmektedir. Bu aşamada apiturizm potansiyelini değerlendirebilen ülkeler kırsal turizm açısından avantajlı konuma gelebilecektir. Türkiye sahip olduğu kovan varlığı, arı ve arı ürünleri üretimi ile dünya arıcılık ekonomisinde önemli bir konumdadır. Bu özelliği ile apiturizmin uygulanabilirliği açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Muğla ili arı ve arı ürünleri üretimi açısından Türkiye arıcılığında ilk sırada yer almaktadır. Bu bağlamda Muğla ili Türkiye'de apiturizmin merkezlerinden biri olabilme özelliklerine sahip konumdadır. Bu çalışmanın amacı, Muğla ilinin arıcılık potansiyelini çeşitli kriterler ile apiturizm açısından değerlendirmek ve Muğla ilinde apiturizmin geliştirilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik yapılabilecek çalışmalarını ortaya koymaktır. Ele alınan çalışmada Muğla ilinde arıcılık potansiyelinin apiturizm açısından değerlendirilmesine yönelik eylem planının hazırlanmasının önemli bir yol haritası olabileceği sonucuna varılmıştır. Ayrıca bu noktadan hareketle Muğla ili arıcılık potansiyelinin apiturizmin gelişiminde ve beraberinde kırsal kalkınmada önemli bir katma değer yaratacağı düşünülmektedir.

Tasarım/Methodoloji /Yaklaşım: Bu çalışmada ikincil verilerden faydalanılarak Muğla ili arıcılık potansiyeli apiturizm açısından kavramsal olarak değerlendirilmiştir.

Bulgular: Kırsal kalkınmada kırsal turizmin ve kırsal turizm açısından ise apiturizmin önemli bir bileşen olduğu ortaya konmuştur. Apiturizmin arıcılığın yoğun olarak yapıldığı Muğla ilinin mevcut olan potansiyeli açısından uygulanıp değerlendirilebileceği belirlenmiştir.

Özgünlük/Değer: Bu çalışma Muğla ilinde apiturizm potansiyelinin değerlendirilmesinin kırsal turizm ve kırsal kalkınma açısından göz ardı edilmemesi gerektiğini göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Anahtar kelimeler: Kırsal turizm, apiturizm, arı ürünleri, arı safari

The Evaluation of Mugla Beekeeping Potential In Terms of Apitourism

Abstract

Purpose: Today, the concept of tourism is diverse. Rural tourism is included in this diversity. Among the preferences of domestic and foreign tourists who change to destinations, there are places where healthier, nature-intertwined and natural products can be consumed. In this context, it is seen that the tendency towards rural areas is increasing day by day. Rural tourism, which is described as alternative tourism in the changing world, is the locomotive of rural development. At the same time, rural tourism is considered as a new approach in the development of rural areas. Rural tourism includes different types of tourism. Apitourism, which is included in this context, makes its importance in rural tourism increasingly felt every day. At this stage, countries that can utilize the apitourism potential will be advantageous in terms of rural tourism. The presence of the sleeve with Turkey, with the production of bees and bee products beekeeping is an important position in the world economy. With this feature, it has an important potential in terms of applicability of apitourism. Muğla bees and bee products in terms of production is located in Turkey ranks first in beekeeping. In this context, Muğla province is the case with one of the centers may apitourism properties in Turkey. The aim of this study is to evaluate the beekeeping potential of Muğla province in terms of apiturizm with various criteria and to reveal the studies that can be done for the development and sustainability of apitourism in Muğla province. In the study discussed, it was concluded that the preparation of an action plan for the evaluation of beekeeping potential in Muğla province in terms of apitourism could be an important roadmap. In addition, from this point of view, it is thought that the beekeeping potential of Muğla province will create an important added value in the development of apitourism and rural development.

Design/Methodology/Approach: In this study, beekeeping potential of Muğla province was evaluated conceptually in terms of apitourism by using secondary data.

Findings: It has been revealed that rural tourism is an important component in rural development and apitourism is an important component in terms of rural tourism. It has been determined that apitourism can be applied and evaluated in terms of the existing potential of Muğla, where beekeeping is intensely carried out.

Originality/Value: This study is important in terms of showing that the evaluation of apitourism potential in Muğla province should not be ignored in terms of rural tourism and rural development.

Key words: Rural tourism, apitourism, bee products, bee safari

1.GİRİŞ

Değişen küresel dünyada turizm kavramı değişiklik göstermektedir. Artık deniz, güneş ve kumu içine alan turizm kavramının yanısıra doğa ile iç içe olan yeni turizm faaliyetleri dikkati çekmektedir. Tarım turizmi ya da agro turizm adı verilen bu turizm faaliyeti içinde apiturizm de yer almaktadır. Apiturizm kırsal toplulukların gelenekleri ve kültürü ile ilgilenen sürdürülebilir kalkınmayı içeren niş bir turizm biçimidir (Wos, 2014). Turizm faaliyetlerinin çeşitliliğini artırmak için apiturizm bir fırsat olarak değerlendirilebilir. Apiturizm, turizm ve arıcılık alanlarını birleştiren yeni bir akım olarak ifade edilmektedir. Apiturizm sadece kırsal turizmin işlevlerini yerine getirmekle kalmayıp, alternatif tiptan coğrafi alana kadar birçok bilgiyi de barındırmaktadır. Apiturizm, modern arı yetiştiriciliği ve arıcılık kültürü ile uyumlu bir şekilde bağlantılı yeni bir seyahat noktasıdır. Ayrıca, arıcıların turizm pazarındaki varlığını genişletmek ve güçlendirmek için ek bir fırsat olduğu belirtilmektedir (Şeker, 2020).

Kırsal turizmin beraberinde getirdiği yenilikçi ve yaratıcı fikirler birçok kırsal turizm çeşidinin oluşmasını sağlamıştır. Bu yenilikçi kırsal turizm çeşitlerinden birisi de apiturizmdir. Apiturizm, “ilham, eğitim ve gelişme için seyahat” amacıyla gerçekleştirilen ve arıcılık faaliyetleri ile sürdürülebilir seyahat anlayışının senteziyle oluşturulan bir sürdürülebilir turizm yaklaşımıdır. Apiturizm kapsamında arı ve bal ürünlerinin satışı yapılmakta, arıcılık müzesi, çiçek bahçeleri, bal üretim, yapım ve tadım atölyelerine ziyaretler ve eğitici etkinlikler gerçekleştirilmektedir (Saltık ve ark., 2019).

Apiturizm son birkaç yılda yükselen yeşil ekonominin bir aktörü olarak bilinmektedir. Bu bağlamda yeni bir konsept olarak apiturizm seyahat ve gezi sektöründe yer almaktadır. Ayrıca yeşil ekonominin de önemli bir bileşeni olarak ifade edilmektedir (Korosec, 2016). Yapılan araştırmaya göre, temel apiturizm işlevleri arasında eğitim, turizm, sağlık ve sosyal işlevler yer almaktadır. Eğitim işlevi turistlerin, ekosistemde önemli bir yeri olan arıların farkına varmalarını ve çevre ile ilgili faaliyetler içinde yer almalarını teşvik eder. Turizm işlevi, arı turizmi rotaları ile turistlerin gezilen bölgelerin geleneksel ve özel doğasını ve o bölge arıcılığının tarihçesinin farkına varılmasını kapsamaktadır. Sağlık işlevi açısından hem besleyici hem de antioksidan özelliğe sahip çam balının birçok bileşiğe sahip olduğu bilinmektedir. Sosyal işlev, arı turizminin bulunduğu yörede yeni istihdam olanakları ile kırsal turizmin gelişmesi ve yöre halkının fayda sağlamasını içermektedir. Bu tür işlevlerin çeşitliliği, apiturizmi giderek daha popüler ve özellikle arı kovanlarında ve arı çiftliklerinde değerli bir turizm şekli haline getirmiştir (Wos, 2014).

Apiturizm ile ilgili faaliyetler, arı kovanlarına, açık hava müzelerine ve arı müzelerine yapılan ziyaretleri içermektedir. Ayrıca turistler bir arıcının çalışmasını gözlemlemenin yanısıra bal üretimi, özellikleri, diğer arı ürünleri hakkında bilgi edinmek, arı kolonilerinin nasıl yaşadığını izlemek, diğer arı ürünleri hakkında bilgi edinmek, arılar ile ekolojik yaşam ve insan arasındaki ilişkiyi tanıma fırsatına sahip olmaktadır. Bu turizm şekli kırsal alanda yeni işler yaratarak destek olmasının yanısıra turizm hizmetlerine, yerel altyapının geliştirilmesine katkı sağlamaktadır (Wos, 2014). Türkiye'nin sahip olduğu biyoçeşitlilik, arı turizminin geliştirilmesiyle farklı bir gelir kaynağı haline dönüştürülebilecektir (Suna, 2018a).

Ek gelir sağlayan bir turizm türü özelliğine sahip olması ile apiturizm, arı yetiştiriciliği yapan çiftçilere ve bölgesel kalkınmaya olumlu yönde etki etmektedir. Şili'de yapılan bir araştırmada kırsal alanda arıcılar ile farklı bal türlerine ve tüketici etkileşimlerine dayalı bir turist rotası oluşturmada apiturizmin önemli katkılar sağlayacağı ifade edilmektedir (Shiffler, 2014).

Apiturizm, geleneksel bir meslek olarak arıcılıkla ilgili olduğu kadar, arıcılık ürünlerini ve bunların çevresel, besleyici ve iyileştirici değerlerini gösteren bir turizm şeklidir. Arıcılık turizmi gezileri sırasında turistler, arı kovanlarını, arıcılık parklarını ve müzeleri ziyaret etme, arıcıları işyerinde gözleme ve arı ürünlerinin şaşırtıcı çeşitliliğini tanıma fırsatına sahiptir (Wos, 2013). Slovenya'da bal masajı ve arı kovanı hava solması gibi çok çeşitli aktivitelere rastlanmaktadır (Paul, 2019).

Dünyada apiturizmin çok çeşitli faaliyetleri kapsadığı görülmektedir. Bu faaliyetler arasında arı müzeleri, tozlayıcı bahçeleri görüntüleme bilim etkinliklerine ve / veya arı festivallerine katılmak, arıcılığa safariler ile katılmak, dev bal arılarının yuvalarını araştırmak, özelleştirilmiş "bal rotaları" gezinme deneyimlerinden birine katılmak sayılabilir. Bu nedenle apiturizm, dünya çapında binlerce ziyaretçiye çeken çeşitlendirilmiş bir entomoturizm deneyim türü olarak ifade edilmektedir (Lemelin, 2020). Dünyada bir entomoturizm şekli olan apiturizme ilgi ise gün geçtikçe artmaktadır. Entomoturizm böcek odaklı turizm olup genellikle arı müzelerine yapılan ziyaretler de bu kapsamda ele alınmaktadır. Slovenya'da yapılan bir araştırmada, sürdürülebilirliğe benzersiz bir yaklaşım şekli olarak apiturizmin bir yaşam biçimi olduğu, arıcılığın, bilgi ve deneyim alışverişinde doğal ve benzersiz olanı keşfetme arzusuyla iç içe geçtiği bir seyahatte yeni bir boyutu temsil ettiği belirtilmektedir. Sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen sağlıklı çevre dostu trendlerle uyumlu olan apiturizmin, bir ülkenin doğal zenginliği ve kültürel mirasının otantik bir seyahat deneyimine ve ekonomik faaliyete dönüştürülmesine katkı sağladığı belirtilmektedir. (Arih and Korosec, 2015).

Apiturizm, arıcılık sanatı ve arının yaşamı ile ayrılmaz bir şekilde bağlantılı alternatif bir turizm şeklidir. Bu özel turizm biçimi, doğrudan doğa ile ilgili turistlere eşsiz deneyimler sunmaktadır. Arı kovanını ziyaret etmek, bal arısı kolonilerini doğal ortamlarında gözlemlemek, arıcılık müzeleri, bal tadımı, mum yapma atölyeleri, apiterapi, arı dostu bahçelerde yürüyüşler apiturizm aktivitelerinden bazılarıdır. Bu faaliyetler ziyaretçilere arıların doğadaki önemi hakkında bilgi ve aşinalık sağlamaktadır (Liourta and Hatjina, 2020). Filipinler'de apiturizm etkinlikleri arasında turistleri çekmek amacıyla tarihi turlar, geleneksel törenler gibi farklı etkinlik türlerine yer verilmektedir (Insani et al., 2019).

Türkiye bal ve diğer arı ürünleri üretiminde dünyada ilk sıralarda yer almasına rağmen, bu potansiyelin değerlendirilebileceği apiturizm açısından istenilen düzeyde değildir. Türkiye'nin en önemli bal ve arı ürünleri üretiminin yapıldığı Muğla ili arıcılık sektöründe ilk sıralarda yer almasına karşın mevcut apiturizm potansiyelini yeterli düzeyde ve etkin bir şekilde kullanamamaktadır. Diğer taraftan ise Muğla ili önemli turizm destinasyonlarını bünyesinde barındırmaktadır. Bu durum Muğla ilinde apiturizmin uygulanabilirliğine katkı sağlayabilen önemli bir unsurdur. Bu çalışmada Muğla ilinin arıcılık potansiyelinin apiturizm açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın veri kaynaklarını konu ile ilgili daha önce yapılmış yurt içi ve yurt dışı bilimsel makale, araştırma, raporlar ile çeşitli kurum ve kuruluşlardan elde edilen istatistikler oluşturmaktadır.

2. DÜNYADA ARICILIK ve APİTURİZM

Dünya arıcılığında önemli ülkeler arasında Hindistan, Çin, Türkiye, İran ve Etiyopya yer almaktadır. Türkiye 8 milyonu aşan kovan sayısı, 110 bin tona yaklaşan bal üretimi ve 13.5 kg kovan başına bal verimine sahiptir (Çizelge 1). Buna karşın, Slovenya, Almanya, Çek Cumhuriyeti, Litvanya, Ukrayna, Polonya ve İspanya dünya da apiturizm açısından önde gelen ülkeler arasında yer almaktadır. Slovenya, Ukrayna, Çek Cumhuriyeti, Polonya, Almanya, Litvanya, ve İspanya apiturizm alanına yapılan yatırım ve tanıtım konusunda ise dinamik bir şekilde gelişim göstermiştir (GEKA, 2020a). Son beş yılda bu ülkeler arı turizmi ile ilgili çalışmalar ve yeni yatırımlar konusunda ön plana çıkmıştır (GEKA, 2020b).

Çizelge 1. Dünyada önemli bazı ülkelerin arıcılık verileri (2019)

Table 1. Beekeeping data of some important countries in the world (2019)

Ülke	Kovan Sayısı (adet)	Bal Üretimi (ton)	Bal Verimi (kg/kovan)
Hindistan	12.247.332	67.141	5.5
Çin	9.230.940	447.007	48.4
Türkiye	8.128.360	109.330	13.5
İran	7.156.720	75.463	10.5
Etiyopya	6.220.182	53.782	8.6
Rusya	3.093.859	63.526	20.5
Arjantin	2.985.026	78.927	26.4

Kaynak: FAOSTAT, 2019.

Yapılan yurt dışı çalışmalarda anaokullarında apiturizme karşı gün geçtikçe önemli ölçüde ilginin olduğu belirtilmektedir (Wos, 2014). Özellikle çocuklara arıları sevdirmeye amaçlı Avrupa ve Amerika'da apiturizm faaliyetleri yapılmaktadır. Bu çalışmaların son yıllarda giderek yaygınlaştığı görülmektedir. Bu kapsamda, farklı ırk ekotipleri görmek, arı yaşantısına ve üretimine şahit olmak ve arı ve arı ürünleriyle tedavi olmak gibi uygulamaları içeren apiturizm faaliyetleri ziyaretçiler tarafından ilgi görmektedir (Anonim, 2019b). Klasik sağlık turizmi türlerinden farklı olarak Slovenya'da apiturizmin geliştirilmesinde önde gelen ülkelerden biri olup aynı zamanda apiturizmdeki ilk adımların atıldığı ülke özelliğine sahiptir (Suligoj, 2021). Slovenya yerel ırkını (*Apis mellifera carnica*) yasal olarak koruyan uzun arıcılık geleneğine sahip bir ülke olup, arıcılar, tur operatörleri ve yerel işletmeler arasında bir sinerji oluşturulmuştur. Slovenya'da apiturizm stratejik ulusal bir ürün olarak kabul edilmektedir (Korosec, 2014). Ayrıca, 2016 yılından itibaren apiturizm için özel rehberler bulunmaktadır. Slovenya arıcılık için ilgi çekici turistik rotaların oluşturulmasında da öncüdür. Aynı zamanda Dünya Arı Günü kutlamalarının 'mucidi' dir (Liourta and Hatjina, 2020). Slovenya, api-turizmi sağlayıcıları için ulusal bir sertifika sistemi ortaya sunan ilk ve tek ülkedir. Bugün, 35 adet sertifikalı hizmet sağlayıcı (müzeler, arı yetiştiricileri, api-terapi uzmanları vb.) bulunmaktadır. Ayrıca Slovenya'da api-terapi, apiturizminin gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır (Kosovec, 2016). Carniolan arısına ev sahipliği yapan Slovenya 10.000'den fazla arıcı, 12.500 arı kovanı ve yaklaşık 170.000 arı kovanına sahip olup apiturizm sektörü açısından ise oldukça gelişmiş durumdadır. Bisikletçiler için resmi bir arıcılık rotası ve arı meraklılarının gezi planlamasına yardımcı olacak ülke çapında bir turizm yolu bulunmaktadır. Bu yol üzerinde bal parfümü satan yerler, arıcılık müzesi ve geleneksel bal ekmeği satan dükkanlar, atölyeler ve lokantalar yer almaktadır (Bokur, 2020).

Arı safari (bee safari) apiturizmin faaliyetlerinden bir diğeridir. Arı safari, arıcı kıyafeti ile bir kovandan diğer kovana giden bir tur lideri ile arıların dünyasını keşfetme macerasıdır. Bal çiftliğinden yürüyüş ile başlayan arı safari, bal tadım seansı için atölyeye geri dönülmesi ile son bulmaktadır. Eğitici (yürüyüş lideri) arı kovanlarının bulunduğu bahçelere ziyaretçiler ile yürüyerek ulaşmaktadır. Bir arıcının işi ayrıntılı bir şekilde gösterilmektedir. Sonuçta arı safari ortaya çıkan ürünü keşfetme fırsatı ile çalışma biçimleri dahil olmak üzere arılar hakkında tam bir sunumu içermektedir. Sırlı kovanlar ve sağlanan koruyucu giysiler ile arıcılık konusunda bilgi sahibi olmak için ziyaretçilerin arı kolonilerine yakından bakmaları sağlanmaktadır. Arı turizmi sadece arıları gözlemlemek ve öğrenmek veya onların ürünlerini satın almak değildir. Ayrıca apiterapi adı verilen yeni bir alternatif tıp biçimini de içermektedir. Bu homeopati şekli (tamamlayıcı ve alternatif tıp yöntemi), arı kovanından gelen aromaları kullanmakta ve böylelikle astımı ve diğer solunum problemlerini iyileştirmeye yardımcı olmaktadır. Bu yöntem ayrıca bal masajları ile vücudun detoksifikasyonuna katkıda bulunmakta ve arıların sesi ile insanlar rahatlatılarak sağlıklarına katkıda bulunmaktadır (Anonymous, 2018).

Yunanistan'da toplumu bilgilendirmek ve bilinçlendirmek için farklı yaklaşımlar kullanılmaktadır. Okullarda arıcılar tarafından yapılan sunum, çocukların tüm bu olumlu enerjiyi ve coşkuyu öğrenmesi, hissetmesi ve aktarması açısından şimdiye kadar en etkili yaklaşım olduğunu kanıtlamıştır. Bir sonraki adım hem vatandaşlara hem de turistlere deneyimsel bilgiye kolay erişim sağlayarak atılacaktır. Bunu sağlamak için iki farklı turist rotası / yolu tasarlanmıştır (Liourta and Hatjina, 2020). Genel olarak apiturizm faaliyetleri arasında, üretimi yapılan bal ve diğer arı ürünlerinin ziyaretçiler tarafından satın alınması, arı müzesinin ziyaret edilmesi, yaşlı ve çocuklar için arı hayatı konusunda bilgilendirme, apiterapi, bitki bahçelerine ziyaret, balın arılar tarafından üretilme şekli, mum yapılması ile ana ürünü bal olan ürünlerde üretim atölyelerinde uygulamalı olarak öğrenilerek yapılması ve ziyaretçiler tarafından tadılması yer almaktadır.

Bulgaristan'da apiturizm ulusal ve uluslararası alanda popüler bir hal almış durumdadır. Doğru kullanıldığında ülkede arıcılık için güçlü bir katalizör olabilen bir niş turizm türü olacağı belirtilmektedir. Bulgaristan'da yapılan bir çalışmada ülkedeki apiturizmin gelişimi için kaynakların temelini çiftçiler, organik tarım, kırsal ve ekolojik turizm uygulamalarının oluşturduğu belirtilmektedir. AB, Ortak Tarım Politikası yoluyla, 2014-2020 döneminde kırsal alanlarda tarımsal ürünlerin kısa tedarik zincirlerini, internet ve IT teknolojilerinin geliştirilmesini teşvik etmektedir. Seyahat acentelerinin hızla büyüyen sosyal medya siteleri ile müşterilerle doğrudan teması, arı kovanlarına, otellere ve misafir evlerine yakın online rezervasyonlar ve gerçekleştirilen apiturlarda turistlerle doğrudan buluşma yoluyla kaliteli arı ürünlerinin talebi için yeni fırsatlar yaratılmaktadır. Böylelikle apiturizm ile arı ürünleri üreticilerinin ürünlerini doğrudan satma kabiliyetine sahip olacağı ve turistlerin belirli bölgelere özgü arı ürünleri hakkında bilinçli seçim yapma hakkına sahip oldukları belirtilmiştir. Arı ürünlerinin için yeni fırsatlar, doğrudan pazarlama ile sağlanarak, bu sayede arıcı ve kullanıcı da inisiyatif alabilir ve medyadaki bilgileri kullanarak satın alma teklifinde bulunabilir. Mesaj göndermek ve geri bildirim almak için, doğrudan pazarlama, posta, faks, telefon, SMS, e-posta ve internet için hem geleneksel hem de çevrimiçi kanallar kullanılabilir. Doğrudan pazarlama ve kişisel satışlar, arı ürünleri üreticilerinin tüketicilerle yeni, sağlıklı ve etkili ilişkiler kurmasına ve onları arı kovanlarına ve arı kovanlarına ziyaretlere çekmesine olanak tanır. Böylece turistlerle uzun süreli ilişkiler kurmanın temellerini atabilirler. Bu durumda, internet küçük bal ürünleri üreticileri için bile çok çeşitli uygun fiyata izin veren, olumlu bir faktör olup arı kovanlarını turistik bir cazibe merkezine dönüştürebilir ve apiturizmden ek gelir elde edebilir. Bulgaristan'da, apiturizm için yeterli kaynak temeli olmasına karşın, kullanılmayan bu turizm potansiyeli sürdürülebilirliğe sahiptir ve eğer geliştirilirse iyi çevresel ve kümülatif etkiler sağlamaktadır. Bal üreticilerinin ve arı ürünlerinin yetersiz bilgi, beceri ve yetkinlikleri, bu kaynakların sürdürülebilir kullanımını ciddi şekilde kısıtlamaktadır. Ayrıca inovasyonu engellemekte ve ülkenin kalkınmasının ve doğanın sürdürülebilir kullanımı için mevcut potansiyeli sınırlamaktadır. Bu nedenle bölgesel farklılaştırılmış ürün politikasına ve yeni stratejilere ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir (Grigoro va ark., 2016).

3. TÜRKİYE'DE APİTURİZM ÖRNEKLERİ

Apiturizm adı verilen arıcılık turizminin özellikle çevre koruma bilincinin yoğun olduğu ülkelerde arı yetiştiriciliği yapan çiftçilerde ek gelir yaratarak bölgesel kalkınmaya katkı sağlayan bir turizm türüdür. Gaziantep ilinde yapılan bir çalışmada, arıcılık turizminin katkılarına ait bulgular değerlendirildiğinde; en fazla katkının arı yetiştiricilerine olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumda arıcılar turistlere hem ürünlerini tanıtmaya hem de satış imkânı bulabileceklerdir. Yine aynı çalışmada arıcılık turizmini geliştirmek için yapılması gerekenler kısmındaki bulgular değerlendirildiğinde; en sık tekrarlanan ifade "tanıtım faaliyetlerine başlanması" olmuştur (Suna, 2020).

Trakya Bölgesi'nde yapılabilecek kırsal turizm aktiviteleri arasında Kırklareli ve Edirne ilinde yapılacak turizm içinde yer alan faaliyetler arasında arıcılık faaliyetine katılma yer almaktadır (Çakır, 2013). Kırsal turizm etkinlikleri kapsamında Şarköy-Kumbağ arası kıyı yerleşiminde arıcılık etkinliklerinin tarımsal turizmde içinde yer aldığı belirtilmektedir (Kiper ve Yılmaz, 2008).

Türkiye'de son yıllarda başarılı ancak çok az sayıda apiturizm örnekleri bulunmaktadır. Bursa ilinde faaliyet gösteren bir çiftlikte "arı sevme alanı" bulunmaktadır. Kovan içi yaşantıyı gözlemleme ve arıları "sevme" imkanı şeffaf ve dışı yumuşak dokulu kovan sayesinde sağlanmaktadır (Anonim, 2019b). Türkiye'de üniversitelerin apiturizm konusunda çeşitli faaliyetlere yer verdiği görülmektedir. Bunlardan biri Düzce Üniversitesi Arıcılık Araştırma, Geliştirme ve Uygulama Merkezi (DAGEM) tarafından gerçekleştirilmiştir. Merkez bünyesinde ilk ve ortaöğretim çocuklarına yönelik olarak arıcılık ile ilgili çeşitli eğitimler verilmektedir. Ayrıca Merkez tarafından çeşitli projeler ile çocuklara arı ürünleri ve arı-çevre ilişkisi gibi konularda farkındalık oluşturulmuştur. Bu kapsamda arıların morfolojisi arının tozlaşmadaki önemi ve arı fizyolojisi, arının toplum açısından önemi ve rolü ve arı ürünlerinin çocukların gelişimlerindeki faydaları ve katkıları hakkında teorik ve uygulamalı eğitimler verilmiştir (Anonim, 2019a).

Apiturizm yapıldığı yöre ve bölge ekonomisinde katma değer yaratmaktadır. Düzce ilinde apiturizmin, doğa turizmi ve sağlık turizmi açısından yeni bir sektör olacağı belirtilmektedir. Apiturizm hem doğa hem de sağlık turizmini içine alan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bölgesel kalkınmada apiturizm boyutu önemli bir aktör olarak yer almaktadır. Apiturizm son zamanlarda oldukça popüler bir hale gelmiştir. Apiturizm içinde yer alan apiterapi (arı ve arı ürünleri ile tedavi) ve apiair (kovan içi havanın solunması ile tedavi) konularında yapılan faaliyetler dünyanın dört bir yanından gelen ziyaretçiler tarafından ilgi görmektedir (Anonim, 2018).

Arı ürünleri ile yapılan tedavi olarak bilinen apiterapi uygulamaları dünyada son 15-20 yılda daha bir işlevlik kazanmıştır. Türkiye'de apiturizm olarak da adlandırılan çok sayıda turizm yatırımları bulunmaktadır (Kolaylı ve ark., 2019). Apiterapi, kırsal turizm ve apiturizm ile iç içe olup birbirlerini destekler niteliktedir. Yapılan bir araştırmada, arı ürünlerinin turizmin gelişmesi için potansiyel oluşturabilir mi? sorusuna 21 arıcı tarafından arı ürünlerinin turizmin gelişmesine yönelik bir potansiyel oluşturabileceği yanıtı verilmiştir. Ayrıca üreticiler arı ürünlerinin turistlerin ilgisini çekebileceğini düşündüklerini de belirtmiştir. Araştırmada arıcılar, arı ürünlerinin insanların yaşamı için gerekli olduğunu, turizm potansiyelinin artırılması ile arı ürünlerinin pazarlama sorununa da çözüm olabileceği ve kendilerine fayda sağlayacağını ifade etmişlerdir (Şahingöz ve İnci, 2018). Türkiye'de apiterapi arı ürünleri üzerinde Tarım ve Orman Bakanlığı'nın yürüttüğü çalışmalar devam etmektedir. Özellikle Sağlık Bakanlığı'nın Geleneksel Tamamlayıcı Tıp Yönetmeliğinin yayımlanmasını takiben Bakanlık tarafından yürütülen apiterapi ürünlerine yönelik çalışmalar hız kazanmıştır. Arı zehiri ve propolis başta olmak üzere apiterapi ürünlerine yönelik üretim tebliğleri yayımlanmak üzere çalışmalar devam etmektedir (Muğla İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2021).

Türkiye'de apiterapi uygulama merkezleri veya apiturizm konseptli işletme sayısı oldukça azdır. Uzman hekimler tarafından apiterapi uygulamaları genellikle hastanelerde gerçekleştirilmektedir. Türkiye genelinde sayıları az olsa da işletme konseptli sağlık yapıları yani apiturizm tesislerine örnek olarak gösterilebilecek birkaç tesis bulunmaktadır. Zonguldak Apiterapi Merkezi bunlardan biri olup kurulma aşamasındadır (GEKA, 2020b).

4. MUĞLA İLİNDE APİTURİZMİN GELİŞTİRİLMESİ İÇİN UYGULANABİLECEK EYLEM PLANI

Muğla ilinin apiturizmdeki sorunları ve çözüm önerileri ile eylem planlarının hazırlanması arıcılık potansiyelinin apiturizm açısından değerlendirilmesi ve konu ile ilgili bir yol haritası belirlenmesi açısından önem taşımaktadır (Çizelge 2). Muğla ilinde apiturizm sorun alanları arasında yer alan apiturizm konusundaki farkındalık ve bilgi eksikliği ilgili kurum ve kuruluşlar ile apiturizm kavramının kırsalda yerleştirilmesi için bilgilendirme çalışmalarının yapılması çözüm önerisi olabilecektir. Buna ilişkin eylem planında çeşitli bilgilendirme çalışmaları yer alabilir. Api rotasının belirlenmemiş olması sorununa ilgili kurum ve kuruluşların katkısı ile api rotasının belirlenmesi ve bu amaçla çalışma komisyonları kurulması bir çözüm önerisi iken projeler üretmek konuya ilişkin eylem planında yer alabilir. Apiturizm pazarlama ve tanıtım konusundaki eksiklikler sorun alanına arı ve arı ürünlerinin apiturizmde pazarlanma ve tanıtım olanaklarının artırılmasına yönelik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi çözüm önerisi olurken eylem planında yurt içi ve yurt dışında turizm fuarlarına üreticiler ile katılım sağlamak ve tanıtım yapmak, arıcılık festivalleri düzenlemek ve arıcılık yarışmaları düzenlemek gibi birden fazla eylem planında faaliyet yer alabilir. Profesyonel apiturizm rehberliği konusundaki eksiklikler sorun alanına apiturizm rehberliği kurslarının açılması çözüm önerisi olabilir. Kırsalda yeterli konaklama yeri olmayışı ve mevcutların modernizasyon, yenilemesindeki aksaklıklar sorun alanına konaklama koşullarının iyileştirilmesi çözüm önerileri getirilebilir. Dünya ve Türkiye'deki apiturizm rotalarında yer almama, Dünyada ve Türkiye'de başarılı apiturizm uygulamaları konusunda bilgilendirme çalışmalarının yapılması ile çözüm bulabilir. Bu amaçla eylem planında yurt içi ve yurt dışında turizm fuarlarına üreticiler ile katılım sağlamak ve tanıtım yapmak yer alabilir. Genç neslin arıcılığa olan ilgisizliği ve arıcı sayısının azalması, apiturizm kavramının kırsalda yerleştirilmesi çözüm olabileceği gibi, çözüme yönelik kırsal kalkınma yatırım programlarından yararlanmayı arttırmak ve teşvik etmek ile kredi ve destek miktarını arttırmak eylem planında yer alabilecek faaliyetler arasındadır.

Çizelge 2. Muğla İli Apiturizm Eylem Planı
Table 2. Apitourism Action Plan of Muğla Province

Sorun Alanları	İşbirliği Yapılacak Kurum ve Kuruluşlar	Çözüm Önerileri	Eylem planı
-Apiturizm konusundaki farkındalık ve bilgi eksikliği, -Api rotasının belirlenmemiş olması, -Apiturizm pazarlama ve tanıtım konusundaki eksiklikler, -Profesyonel apiturizm rehberliği konusundaki eksiklikler, -Kırsalda yeterli konaklama yeri olmayışı ve mevcutların modernizasyon, yenilemesindeki aksaklıklar, -Dünya ve Türkiye'deki apiturizm rotalarında yer almama, -Arıcılık Araştırma Enstitüsünün olmayışı -Genç neslin arıcılığa olan ilgisizliği ve arıcı sayısının azalması	-Valilik, Kaymakamlık ve Belediyeler -İl Tarım ve Orman Müdürlüğü -İlçe Tarım Müdürlükleri -Üniversite -Arıcılar Birliği -Ziraat Odaları -Tarım sektörü ile ilgili diğer kuruluşlar -Ticaret ve Sanayi Odaları -STK'lar -TÜRSAB	-Apiturizm kavramının kırsalda yerleştirilmesi, -Dünyada ve Türkiye'de başarılı apiturizm uygulamaları konusunda bilgilendirme çalışmalarının yapılması, -Arı ve arı ürünlerinin apiturizmde pazarlanma ve tanıtım olanaklarının artırılmasına yönelik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, -Kırsal turizm ve apiturizm ilişkisi konusundaki bilgi eksikliğini giderilmesi -Apiturizm rehberliği kurslarının açılması, -Konaklama koşullarının iyileştirilmesi	-Konferans, panel ve sempozyumlar düzenlemek, -Çalışma komisyonları oluşturmak, -Projeler üretmek, -Yurt içi ve yurt dışında turizm fuarlarına üreticiler ile katılım sağlamak ve tanıtım yapmak, -Arıcılık festivalleri düzenlemek, -Arıcılık yarışmaları düzenlemek, -Üretim atölyeleri oluşturmak -Kırsal kalkınma yatırım programlarından yararlanmayı arttırmak ve teşvik etmek, -Konuyla ilgili eğitim ve yayım çalışmaları yapmak, arıcılık konusunda yeni bilgileri aktarmak, -Kredi ve destek miktarını arttırmak

5. MUĞLA İLİ ARICILIĞI ve APİTURİZM POTANSİYELİ

Türkiye'de arı koloni büyüklüğü açısından Muğla ili lider konumdadır. Türkiye bal üretiminin yaklaşık olarak %75-80'lik kısmını yine Muğla ili karşılamaktadır. Muğla aynı zamanda Türkiye çam balı üretiminde ilk sırada yer almaktadır. Çam balının kaynağı olan *M. hellenica* (Basra böceği, çam pamuklu koşnili) doğal yayılışını dünyada sadece Türkiye ve Yunanistan'da yapmaktadır. Bu durum gerek Türkiye'yi gerekse Muğla yöresini çam balı üretimi konusunda öne çıkartmaktadır. Muğla ili Türkiye dünya çam balı üretiminin %92'sini karşılamaktadır. Türkiye çam balı ihracatının toplam ihraç edilen bal miktarı içindeki oranı %90-95 civarındadır. Muğla Arı Yetiştiricileri Birliği tarafından Muğla Çam Balının coğrafi işaret tescili alınmıştır (GEKA, 2020b). Türkiye'nin çam balı üretiminin merkezi durumunda olan Muğla ili, arı ve arı ürünleri üretimi açısından Türkiye arıcılığında ilk sırada yer almaktadır. Muğla ili Türkiye'de apiturizmin merkezlerinden biri olabilme özelliklerine sahip durumdadır. Muğla ili 4745 arıcılık yapan işletme, 918.116 toplam kovan sayısı, yaklaşık 15 bin tona yaklaşan bal üretimi ve 347 ton balmumu üretimi ile önemli bir potansiyele sahiptir (Çizelge 3). Türkiye'de Ordu, Muğla, Adana, Sivas, Aydın ve İzmir en fazla bal üreten iller arasında yer almaktadır. 2019 yılı itibarıyla Muğla ili gerçekleştirdiği 14.688 ton bal üretimi ile Ordu İli'nden sonra Türkiye genelinde ikinci sırada yer almaktadır. Muğla ili, son on yılda 13,5 kat artış yaşayarak arıcılık işletme sayısı bakımından Türkiye'de ilk sıraya yerleşmiştir. Muğla ili TR32 Bölge illeri arasında arıcılık faaliyeti sürdüren işletme sayısı bakımından en avantajlı il durumundadır. Sadece Muğla ili'nde üretim yapan arıcılık işletmeleri, Tarım ve Orman Bakanlığı Genç Çiftçi Projelerinin Desteklenmesi kapsamında arı sütü ve ana arı yetiştirme başlığı altında desteklenmektedir (GEKA,2019).

Çizelge 3. Muğla İli Arıcılığı İstatistikleri (2019)
Table 3. Beekeeping Statistics of Muğla Province (2019)

Arıcılık Yapan İşletme Sayısı	Eski Tip Kovan Sayısı	Yeni Tip Kovan Sayısı	Toplam Kovan Sayısı	Bal Üretimi (Ton)	Balmumu Üretimi (Ton)
4745	2.723	915.393	918.116	14.688	347

Kaynak: TÜİK, 2019.

Muğla ili turizm endüstrisinin gelişmiş olduğu ve her geçen gün gelişimine devam eden bir bölge olma özelliğine sahiptir. Turizm endüstrisi açısından Muğla uluslararası ziyaretçileri 1980'lerden bu yana başarıyla çeken bir destinasyondur (Öter, 2010). Gerek turizme gerekse turizmciye katkı sağlayan apiturizm ve apiterapi uygulamalarının turizm için fırsata dönüştürülebileceği ifade edilmektedir. Özellikle deniz, güneş, kum üçlüsü dışında turizm sezonunu uzatmak için apiturizmin fırsat olabileceği belirtilmektedir. Bu bağlamda, Muğla ili Marmaris ilçesinin alternatif turizm olarak iklim özellikleri ile arı ürünleri üretiminin de yoğun olması nedeniyle günlük turlar ve ilerleyen dönemde haftalık uygulamalar ile özellikle bahar aylarında turizm potansiyelinin artacağını ve yeni bir kış destinasyonu oluşturulabileceği belirtilmektedir. Marmaris'in tercih edilebilirliği açısından büyük avantajı olduğu ve ilçe ekonomisine sağlayacağı katkının ve Marmaris tanıtımının büyük oranda artacağı belirtilmektedir (MTO, 2019). Muğla'da yapılan bir araştırmada arıcılığın Muğla'nın en önemli unsurlarından biri olduğu, yerel ürün olarak tanıtımının yapılması gerektiği, Muğla'nın iki önemli ürününün turizm ve arıcılık olduğu ve bunun bir avantaj olduğu, gereken önemin daha fazla verilmesi gerektiği, diğer taraftan arıcılık ile uğraşırken diğer taraftan da arı ürünlerinden hediyeelik eşyalar üretildiği ve çiftlik dışında da satışların yapıldığı belirtilmiştir (Özer ve Aydın, 2019).

Genel eko turizm yatırımları bakımından turizm alanı veya ekolojik turizm alanı olarak ilan edilmemiş alanlarda da, gerekli kriterlerin sağlanması halinde eko turizm yatırımları yapılabilmektedir. Muğla'nın yüzölçümünün %67'sini kaplayan ormanlık bölgelerde macera parkı, apiturizm tesisi, kamping, yoga kampı gibi faaliyetlerin yer aldığı konaklamalı veya günübirlik tesisler yapılması önerilmektedir. Koloni sayısı ile çam balı üretimi bakımından lider ve zengin flora çeşitliliğine sahip olan Muğla, apiturizm tesis yatırımları için en uygun yerdir. Apiterapi tesislerinin yer alabileceği, ziyaretçi potansiyeli yüksek, arıcılık sektörü konusunda güçlü olan yerler arasında Ula, Köyceğiz veya Marmaris ilçelerinin kırsal alanında yapılması önerilmektedir (GEKA, 2020a). Diğer taraftan sözkonusu ilçelerin dışında konu ile ilgili yapılacak "apiterapiye uygun alanları belirlemeye yönelik envanter çalışması" ile Muğla ilinde arıcılık potansiyeli yüksek olan ilçelerin belirlenerek apiterapi uygulama sahalarının sayısı artırılabilir.

Arı turizmi kapsamında yer alan fonksiyonlarından sağlık fonksiyonunda apiterapi uygulamaları yer almaktadır. Muğla İli Apiterapi Turizm Tesisi Yatırımı Ön Fizibilite Raporunda Ula ilçesinde tesisin kapasitesinin 18.588 kişi/yıl, istihdam kapasitesinin 14 kişi, yatırımın hedef ülkeleri arasında İngiltere, Rusya, Almanya, Ukrayna, Azerbaycan, Irak, Türkmenistan ve iç pazarın yer aldığı belirtilmektedir. Yatırımın sürdürülebilir kalkınma amaçlarına etkisinin sağlık ve kaliteli yaşam ile insana yakışır iş ve ekonomik büyüme olduğu belirtilmektedir (GEKA, 2020b).

Türkiye'de yapılan bir araştırmada, apiturizmin en güçlü yönleri arasında kovan varlığı açısından dünyada üçüncü sırada yer alması, flora bakımından dünyanın en önemli 12 gen merkezi arasında yer alması sayılabilir. Geleneksel ve tamamlayıcı tıp yöntemlerinden biri olarak kabul edilen apiterapinin konaklama tesisleri içinde uygulanmasının Sağlık Bakanlığı'nca onaylanmış olması diğer bir güçlü yön olarak gösterilmektedir. Apiturizmin en zayıf yönleri arasında ise, Türkiye'de en fazla arı kovanına sahip olan illerin henüz arı rotası kapsamında değerlendirilmemesi, arı rotası olarak tanıtım ve pazarlama çalışmalarının eksikliği ve yeterince gelişmemiş apiturizm bilinci olduğu ifade edilmiştir (Suna, 2018b). Apiturizmin geliştirilmesinde apitotaları önem taşımaktadır. Nitekim bir araştırmada arıcılıkla ilgilenen gezginlerin öğrenirken eğleneceği ve dinleneceği bir Doğu Karadeniz Apirota önerisi geliştirilmiştir. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde gerçekleştirilecek apiturizm faaliyetlerinin, arıcılık faaliyetlerinin ve kırsal alanların yaygın olduğu bölgenin kalkınmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Saltık ve ark., 2019).

6.SONUÇ ve ÖNERİLER

Son yıllarda, ziyaretçilerin seyahat motivasyonları farklılaşmış, değişen algı ve beklentileriyle birlikte birçok alternatif turizm çeşidi ortaya çıkmıştır. Çevre bilincinin ve sürdürülebilirlik konularının da önem kazanmasıyla birlikte, deniz-kum-güneş üçlüsü yerini kırsal temalı turizme bırakmıştır (Bahar ve Yılmaz, 2016). Bunlardan biri kırsal turizm içinde yer alan apiturizmdir. Ayrıca apiturizm kırsal turizmi çekici kılan bir özelliğe sahiptir. Niş bir turizm pazarı olan apiturizm, arı yetiştiricileri ve api-terapi uzmanlarının bu pazardaki konumlarını geliştirmek ve sağlamlaştırmak için ilave bir fırsat olarak görülebilir. Üstlendiği eğitici rolle, ziyaret yerleri ve hizmetleri, insanlar, onların algıları ve eylemlerindeki en iyiyi ortaya çıkarmakta ve tüm bu farkındalık ve bilgi birikimini ziyaretçilerin birlikte evlerine götüreceği, paylaşacağı ve hayatlarında yer edecek önemli bir değere dönüştürmektedir (Kosovec, 2016).

Muğla ili Türkiye'de turizm coğrafyasına sahip ender illerden biridir. Arıcılıkta ilk akla gelen illerden biri de Muğla'dır. Muğla 5200'ü aşan arıcı ailesi, koloni varlığı ve üretimdeki payı ile Türkiye genelinde arıcılık sektörünün adeta lokomotif konumundadır. (Muğla İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2021). Muğla İli Arı Yetiştiricileri Birliği'nin (MAYBİR) Muğla çam balı coğrafi işaret tescil başvurusu, 2018 yılında Türk Patent Kurumu tarafından onaylanmıştır (MAYBİR, 2021). Muğla ili apiturizm uygulamalarında sahip olduğu avantajlar açısından Türkiye'de önemli bir konumdadır. Söz konusu avantajlar arasında bilinçli bir üreticinin varlığı, üreticilerin deneyimi, turizm potansiyeli yüksekliği, bitki örtüsü ve flora uygunluğu, bal ve diğer arı ürünlerinin çeşitliliği, kara, deniz ve hava yolu ulaşımının kolaylığı, yöre halkının turizm sektöründeki tecrübesi ve aşinalığı, ve kırsal turizm yaklaşımlarına olumlu bakış açısı şeklinde sıralanabilir. Burada önemli olan husus, Muğla ilinin sahip olduğu söz konusu avantajları uygun ve etkili bir şekilde değerlendirmesidir. Bu aşamada konu ile ilgili kamu kurum ve kuruluşları arasında bir sinerjinin oluşturulması önemli katkılar sağlayacaktır.

Muğla ilinde arıcılık ve turizm birbirini tamamlayan sektörlerdir. Muğla ilinin kitle turizmine bağımlı bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Bunun temel dayanağı yaz aylarında kıyı otellerine yoğun biçimde turist akımının gerçekleşmesi, kış aylarında ise talebin neredeyse durma noktasına kadar gerilemesidir. Arıcılık Muğla'da yerel çekicilik unsuru olarak turizmde değerlendirilebilir. Turistlerin bir kısmı gittikleri yerlerde özgün, farklı, yeni, değişik deneyimler peşindedir. Apiturizm faaliyeti bu kapsamda değerlendirilebilir. Diğer taraftan Türkiye'de sağlık turizminin bir parçası olarak apiterapi (arıcılık ürünleriyle ve arılarla tedavi hizmetleri) yaygınlaştırılabilir. Ancak bu amaçla işletmeler (otel vb.) bazında değil, destinasyon ya da bölge bazında turizm konsepti geliştirmek ve marka haline gelmek önem taşımaktadır (Öter, 2010). Gaziantep ilinde yapılan araştırmada arıcılık turizmini geliştirmek için yapılması gerekenler kısmındaki bulgular değerlendirildiğinde; en sık tekrarlanan ifade “tanıtım faaliyetlerine başlanması” olmuştur (Suna, 2020).

GEKA (Güney Ege Kalkınma Ajansı) tarafından arıcılığın geliştirilmesi amacıyla 2013, 2014, 2015 ve 2018 yıllarını kapsayan dönemde sekiz projeyi desteklemiştir. Bu projelerden biri "Muğla İlinin Kırsal Kalkınma Potansiyelinin Belirlenmesi" olup projede alternatif üretim modeli olarak arıcılığın desteklenmesi Muğla'da kırsal kalkınmanın gerçekleştirilmesinde önemli bir rol üstlenecektir. TR32 Bölge illeri içinde arıcılık sektörü yatırımları açısından Muğla ili en avantajlı iller arasında yer almaktadır. Bu aşamada yeni bir yatırım alanı ve fırsatı olarak Muğla'da kurulacak “Apiterapi Ürünleri İşleme Merkezi” önem taşımaktadır (GEKA, 2019). Ayrıca bu fırsat apiturizm açısından değerlendirilerek bölge ekonomisinde katma değer yaratılabilecektir.

Apiturizmin geliştirilmesi amacıyla ilk aşamada Muğla ilinin de yer aldığı pilot bölgeler belirlenmelidir. Pilot bölgelerde kurulacak arılıkların “iyi tarım uygulamaları” alanlarında olması göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca api-yoga, bal masajı, arı sesi dinletme uygulamaları gibi ziyaretçilerin ilgi odağı olabilecek faaliyetlerin yer alması önem taşımaktadır. Bununla birlikte bal ve diğer arı ürünleri konusunda toplumun farklı kesimlerine yönelik farkındalık yaratılması amacıyla maket arı köyleri/kovanları, çizgi filmler, animasyonlar, teatral yöntemlerle çocuklara arının sevdirmesi, arının tanıtılmasının yer aldığı düzenli olarak yapılabilecek tanıtım günleri düzenlenmelidir. Bu aşamada Kültür ve Turizm Bakanlığı ile iş birliğinin sağlanması önem taşımaktadır. Bu bağlamda toplumsal, turistik ve eğitsel faaliyetlerin geliştirilmesi, arı ürünlerinin tanıtılması ve yaygınlaştırılması, toplum bilincinin artırılması konularında “ülkesel arıcılık farkındalığı” projesi ele alınmalıdır. Böylelikle arıcılıkla ilgili özellikle ekonomik gelir seviyesi düşük, tarım ve hayvancılığın aktif yapılmadığı köylerde istihdamın geliştirilmesi açısından önemli katkılar sağlayabilecektir (TAB, 2017).

Yapılan bir çalışmada, tüketiciye güven vermek amacıyla apiturizm kapsamında arıcılık işletmeleri ve arı ürünleri üretim yerleri, arıcılık müzeleri, açık hava müzeleri tüketicilere gezdirilerek tanıtılmasının, arıların yaşamını görme şansı sağlanmasının gerektiği vurgulanmaktadır (Saner ve ark., 2018). Yapılan bir diğer araştırmaya göre, apiturizme katılan grubun ağırlıklı olarak çocuklar ve gençler olduğu belirtilmektedir (Wos, 2014). Bu nedenle çocuklara ve gençlere yönelik apiturizm uygulamalarının artırılması apiturizmin sürdürülebilirliği açısından önem taşımaktadır. Türkiye'de apiturizm potansiyeli oldukça yüksek olması nedeniyle Muğla ilinde arı işletmelerinin apiturizm uygulamalarına adaptasyonunu sağlayıcı çalışmalar yapılmalıdır. Muğla ilinde api rotalar oluşturulmalıdır. Dünyada yer alan apiturizm rotalarının içinde Muğla ilinin yer alması sağlanmalı ve konuyla ilgili tanıtım ve pazarlama faaliyetlerine hız kazandırılmalıdır. Çalışmada tüm bu veriler ışığında Muğla ilinde mevcut arıcılık faaliyetinin apiturizm açısından değerlendirilebileceği ve aynı zamanda apiturizm çalışmalarının geliştirilebilecek bir kırsal turizm faaliyeti olarak ele alındığında kırsal ekonomiye önemli katkılar sağlayabileceği ortaya çıkmaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyan Özeti

Yazarlar makaleye eşit oranda katkı sağlamış olduklarını ve intihal yapmadıklarını beyan eder.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarları aralarında herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

Ek Bilgi: Bu makale 6-7 Aralık 2020 tarihinde Antalya'da online olarak gerçekleştirilen 9. Ulusal Kırsal Turizm Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKLAR

- Anonim, 2018. Düzce Propolis Üretiminde Lider Olacak. <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/duzce/duzce-propolis-uretiminde-lider-olacak-13027220>, Erişim: Şubat 2021.
- Anonymous, 2018. Apitourism: enjoying the bee tourism in Slovenia. <https://www.itinari.com/apitourism-enjoying-the-bee-tourism-in-slovenia-7g9m>, Erişim: Şubat 2021.
- Anonim, 2019a. DAGEM Apiturizm Faaliyetlerine Miniklerle Devam Ediyor; Ocak, <http://yigilcaninsesi.net/haber/4110/dagem-apiturizm-faaliyetlerine-miniklerle-devam-ediyor>; Erişim: Ocak 2021.
- Anonim, 2019b. Arıların kovan içindeki yaşantısı "apiturizm" ile öğreniliyor; <https://www.trthaber.com/haber/yasam/arilarin-kovan-icin-deki-yasantisi-apiturizm-ile-ogreniliyor-416230.html>, Mayıs, Erişim: Ocak 2021.
- Arih, I. K. and Korošec. T. A. 2015. Api-tourism: Transforming Slovenia's apicultural traditions into a unique travel experience. *WIT Transactions on Ecology and the Environment* 193: 963–974.
- Bahar, O. Yılmaz, E. (2016). Arı Turizmi ve Muğla'da Uygulanabilirliği, 5 th International Muğla Beekeeping and Pine Honey Congress, 1-5 November, s.537. Fethiye, Turkey.
- Bokur, D. 2020. Bee Part of Apitourism, June 5, <https://whereverfamily.com/bee-part-of-apitourism/>, Erişim: Şubat 2021.
- Çakır, G. (2013). Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi, 3 (2): 08-20.
- FAOSTAT (Food and Organization Statistics).2019. Erişim: Şubat 2020
- GEKA (Güney Ege Kalkınma Ajansı), 2019. Arıcılık Ürünleri Sektör Analizi.
- GEKA (Güney Ege Kalkınma Ajansı), 2020a. Muğla Alternatif Turizm Sektörü Yatırım Olanakları.
- GEKA (Güney Ege Kalkınma Ajansı), 2020b. Muğla İli Apiterapi Turizm Tesisi Yatırımı Ön Fizibilite Raporu, Ekim.
- Grigorova, Z. Timareva, S. and Shopova, I. (2016). Resources for Apitourism in Bulgaria, *Journal of economic deveelopment enviroment and people*. 5 (2).
- Insani, N. Syafitri, D. R. Ningrum, E. V. K. and Mufid, H. A. (2019). Study of Environmental Carrying Capacity in the Development of Kayangan Api Tourism Object, Bojonegoro Regency, *International Conference on Social Studies and Environmental Issues (ICOSSEI 2019), Advances in Social Science, Education and Humanities Research* 404: 158-164.
- Kolaylı, S. Uzuner, S. Ç. ve Birinci, E. (2019). Arı Zehrinin Kanser Hücrelerine Sitotoksik Etkisi ve Kanserde Epigenetik Terapi Amacıyla Kullanımının Araştırılması, TUBİTAK Projesi Sonuç Raporu, Erişim: Nisan 2020.
- Korošec, T. A. (2014). Apitourism: Global green economy activity on a rise, *Inaugural meeting of the Apimondia Working Group: Apimondia and Apitourism, 3 rd International Conference of the Beekeeping Associations organised by Slovenian Beekeepers' Association Brdo pri Lukovici (20-21 November, Slovenia)*.
- Korošec, T. A. (2016). Api-Turizmi, Api-Sağlık ve Api-Terapi, 5 th International Muğla Beekeeping and Pine Honey Congress, 1-5 (1-5 November, Muğla). s.112-113.
- Kiper, T. Yılmaz, E. (2008). Şarköy-Kumbağ Arasında Kırsal Kalkınmayı Destekleyici Turizmin Olabilirliği ve Yerel Halkın Rolü, *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 5 (2): 159-168.
- Lemelin, R. H. (2020). Entomotourism and the stingless bees of Mexico, *Journal of Ecotourism* 19 (2): 168–175.
- Liourta, A. and Hatjina, F. (2020). Apitourism an alternative, enjoyable and challenging activity for demanding citizens and tourists, <https://urbact.eu/apitourism-alternative-enjoyable-and-challenging-activity-demanding-citizens-and-tourists#:~:text=Apitourism%20is%20an%20alternative%20form,tourists%20directly%20related%20with%20nature>, Erişim: 28.09.2020.
- MAYBİR (Muğla İli Arı Yetiştiricileri Birliği), 2021. Muğla Çam Balı Coğrafi İşaret Tescili, <http://www.maybir.org.tr/mugla-cam-bali-cografi-isaret-tescili-bilgilendirme.html>, Erişim: Şubat, 2021.
- MTO (Marmaris Ticaret Odası). (2019). Arı Ürünleri, Apiterapi ve Apiturizm Semineri, 11 Kasım, Marmaris, Muğla, <http://www.mto.org.tr/haberler/detay/1570>, Erişim: Ocak, 2021.
- Muğla İl Tarım ve Orman Müdürlüğü. (2021). Muğla Tarım, Sayı:03, Ocak, Şubat, Mart, s.4-12.
- Öter, Z. (2010). Özgün Yerel Ürünlerin Uluslararası Ziyaretçilere Pazarlanması: Muğla'da Arıcılık ve Turizm Örneği, 2nd International Mugla Beekeeping and Pine Honey Congress (5-8 October, Mugla).
- Özer, Ş., Aydın, A. (2019). Özel Muğla Arıcılık Müzesi'nin Gastronomi Turizmi Açısından Değerlendirilmesi, 20. Ulusal ve 4. Uluslararası Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı (16-19 Ekim, Eskişehir), s.56-62.
- Paul, M. 2019. Bee Tourism: Why Slovenia is Europe's 'api-adventure' capital, <https://www.traveldaily.com/bee-tourism-discover-why-slovenia-is-europes-api-adventure-capital/>. Date of Acces: February, 2021.
- Salık, A. I. Tekin, B. ve Mert, N. (2019). Doğu Karadeniz Bölgesi Apiturizm (Arıcılık Turizmi) Potansiyelinin İncelenmesi ve Bir Apirota Önerisi, *Eurasian Academy of Sciences Eurasian Education & Literature Journal*, 3: s. 264-273.
- Saner, G. Adanacıoğlu, H. ve Naseri, Z. (2018). Türkiye'de Bal Arzı ve Talebi için Öngörü. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 24 (1): 43-51.

- Shiffler, K. (2014). *Api-Tourism as added-value: the case of La Ruta de la Miel in Chile*, Master thesis, Norwegian University of Life Sciences.
- Suligoj, M. (2021). *Origins and development of apitherapy and apitourism*, *Journal of Apicultural Research*, 1-6.
- Suna, B. (2018a). *Significance and Situation of Api Tourism in Turkey* *Uludag Bee Journal* 18(1): 28-41.
- Suna, B. (2018b). *Assessment of Api Tourism in Turkey By Swot Analysis*, *Uludag Bee Journal* 19 (1): 12-18.
- Suna, B. (2020). *Turizmde Arıcılığın Kullanımına Keşifsel Bir Yolculuk*, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 31(1): 19-30.
- Şahingöz, S. A. ve İnci, F. 2018. *Bolu İlinde Üretilen Arı Ürünlerinin Gastronomi Turizmi Kapsamında Değerlendirilmesi*, *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2 (1): 519-533.
- Şeker, İ. T. (2020). *Sivas İlinin Api-turizm Potansiyelinin İncelenmesi*, *Yönetim, Ekonomi ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 4(5): 364-373.
- TAB (Türkiye Arı Yetiştiricileri Merkez Birliği), (2017). 45. *Apimondia Uluslararası Arıcılık Kongresi, Sonuç Raporu*, Ankara, <http://www.tab.org.tr/apimondia>, Erişim: Şubat, 2021.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Yıllığı), 2019. *Çeşitli Yıllar*. Erişim: Nisan, 2021.
- Wos, B. 2014. *Api-tourism in Europe*, *Journal of Environmental and Tourism Analyses*, 2. (1): 66-74.
- Wos, B. E. 2013. *Api-tourism as a form of educational tourism*, *Tms Algarve – Tourism & Management Studies International Conference*.